

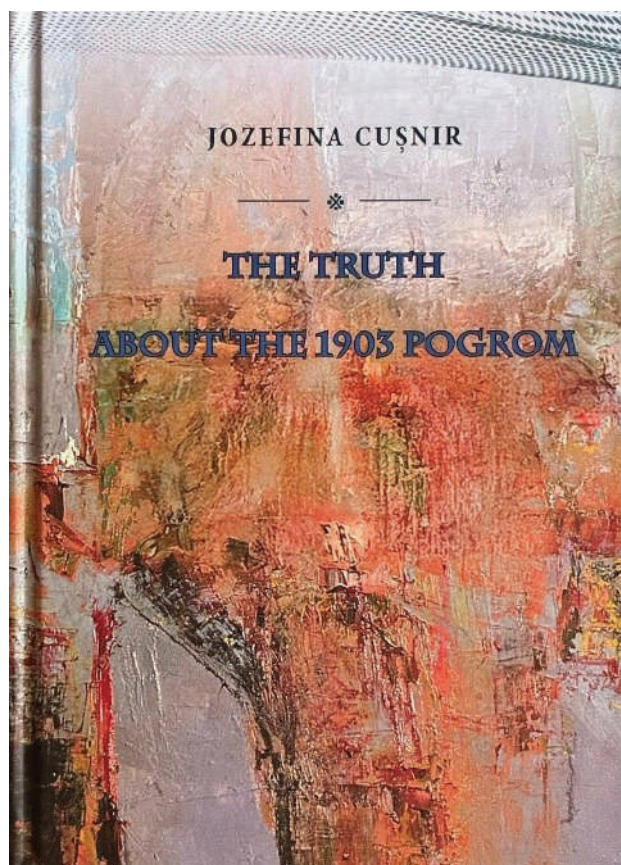
RECENZII

Natalia GRĂDINARU

Jozefina Cușnir și reinterpretarea pogromului de la Chișinău

<https://doi.org/10.52603/rec.2026.39.25>

Monografia *The Truth about the 1903 Pogrom* („Adevărul despre pogromul din 1903”. Chișinău: Epigraf, 2025 (trans. R. Lvov)) se impune ca una dintre cele mai consistente și novatoare contribuții la înțelegerea pogromului de la Chișinău din 1903, un eveniment care a marcat profund atât istoria orașului, cât și traiectoria etică a umanității în secolul al XX-lea. Lucrarea propune o reinterpretare riguroasă și profund asumată a faptelor, eliberată de clișeele istoriografice și de narațiunile convenabile, consolidate de-a lungul timpului în discursul public.

Demersul științific se distinge printr-o perspectivă interpretativă curajoasă, susținută de un instrumentar conceptual original – sistemul noetic de concepte – elaborat de autoare în cadrul unei direcții interdisciplinare proprii. Această abordare permite investigarea nu doar a evenimentelor istorice propriu-zise, ci și a mecanismelor profunde ale memoriei culturale, ale conștiinței mitologice și ale moduri-

lor prin care violența colectivă ajunge să fie justificată și normalizată. Pogromul de la Chișinău este astfel integrat într-un cadru cultural-istoric amplu, fiind interpretat ca una dintre marile perturbări ale evoluției etice a umanității – un moment-limită, perceput intuitiv ca o ruptură a ordinii morale a lumii.

Un pilon central al lucrării îl constituie reconsiderarea critică a tezei formulate în istoriografia anilor '80 ai secolului XX privind absența responsabilității autorităților centrale ale Imperiului Rus în declanșarea pogromului. Autoarea demonstrează, printr-o analiză factologică minuțioasă, că această teză a fost acceptată mai degrabă prin consens decât prin verificare riguroasă, iar consecințele ei au fost de durată: transferul răspunderii istorice și atribuirea vinei orașului Chișinău. În acest mod, memoria colectivă internațională a fost modelată într-o direcție care a estompat rolul real al decidenților politici ai epocii.

Un loc de prim-plan în arhitectura argumentativă a monografiei îl ocupă analiza discursului rostit de cneazul Serghei Urușov în Duma de Stat la 8 iunie 1906. Această intervenție este interpretată ca o sinteză analitică lucidă a unei structuri recurente de organizare a pogromurilor în Imperiul Rus, structură care, aplicată cazului Chișinăului, indică fără echivoc implicarea autorităților centrale. Reconstituirea acestei scheme, completată printr-un amplu material arhivistic, reprezintă una dintre contribuțiile fundamentale ale volumului.

Cercetarea valorifică, totodată, surse de o importanță excepțională: memoriile doctorului Moisei Sluțchi – martor direct și fin observator al circumstanțelor pogromului – colecții documentare fundamentale, realizate de cercetători ai Academiei de Științe a Moldovei, precum și rezultatele remarcabile ale studiilor evreiești dezvoltate după 1991. Analiza convergentă a acestor surse conduce la o concluzie fermă: evenimentele din 1903 au fost rezultatul unui mecanism politic deliberat, impus din exterior, și nu expresia unei tensiuni interetnice autonome.

Un aport deosebit al acestei monografii constă în restituirea imaginii autentice a Chișinăului ca spațiu care, în condițiile pogromului, s-a afirmat totodată ca un spațiu al solidarității civice. Lucrarea arată convingător că orașul a fost, în egală măsură, un loc

al rezistenței morale, unde evrei și non-evrei au acționat împreună pentru a-și apăra comunitatea. În acest context este readus în atenție fenomenul idilei interetnice basarabene – o tendință de conviețuire armonioasă, identificată încă din prima jumătate a secolului XX și remarcabilă prin persistența sa, în pofida presiunilor istorice.

Cartea corectează, de asemenea, reprezentări distorsionate privind comportamentul victimelor, inclusiv imaginea lor ca subiect pasiv al violenței. Datele istorice indică existența unor forme reale de rezistență civică, limitate însă de disproporția evidentă a forțelor și de caracterul imprevizibil al intervenției autorităților statale.

Pe lângă rigoarea analitică, monografia se remarcă prin profunzimea reflecției etice. Unul dintre obiectivele declarate ale lucrării este contribuția la o abordare lucidă și eficientă cu antisemitismul și nazismul, prin clarificarea originii și funcționării conceptelor care au permis legitimarea crimelor împotriva umanității. În acest cadru, analiza conceptului de „popor blestemat”, oferă o cheie explicativă de mare finețe, depășind granițele unui singur context istoric.

The Truth about the 1903 Pogrom este una dintre cele trei monografii existente la nivel mondial dedicate acestui subiect și singura realizată de un cercetător din Republica Moldova. Volumul este completat

de o anexă analitică substanțială, care dezvoltă și nu-anțează dimensiunile inovatoare ale cercetării.

Valoarea lucrării este inseparabilă de personalitatea autoarei. Jozefina Cușnir se distinge printr-o erudiție solidă, o cultură vastă și o capacitate rară de a articula rigoarea științifică cu sensibilitatea etică. Munca sa este rezultatul unui efort îndelungat, meticulos și profund responsabil față de adevărul istoric. Stilul său sobru, limpede și încărcat de sensuri, se caracterizează prin formulări atent cântărite, printr-un limbaj al ideilor care evită retorica și privilegiază miezul. Această îmbinare dintre rigoare intelectuală, maturitate etică și expresie umană, conferă lucrării nu doar valoare academică, ci și forța unei reflecții de limpezire morală și conștiință istorică.

Primit 31.03.2026

Acceptat 16.06.2026

Natalia Grădinaru (Chișinău, Republica Moldova). Doctor în istorie, Institutul Patrimoniului Cultural.

Наталия Грэдинару (Кишинев, Республика Молдова). Доктор истории, Институт культурного наследия.

Natalia Gradinaru (Chisinau, Republic of Moldova). PhD in History, Institute of Cultural Heritage.

E-mail: gradinarunatalia23@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8144-5997